

พิธีกรรมการคอบผีเรือนในประเพณีการแต่งงานของเผ่าเมย์
ที่นครหลวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว

The Worship of House Spirits (Kop phi huan) in the Marriage
Rituals of Meuy People in Viengchan City, Lao PDR.

บัวคำ ธงคำหาญ¹, สุนทร โพธิสาร² และหอมหวล บัวระภา³

Bouakham Thongkhamhane¹, Souneth Phothisane² and Homhuan Buarabha³

¹นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาวิชาวิจัยศิลปะและวัฒนธรรม

¹Ph.D. Student, Art and Cultural Research Program,

^{1,2}คณะศิลปกรรมศาสตร์

Faculty of Fine and Applied Arts,

³สาขาวิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

³Philosophy and Religion, Faculty of Humanities and Social Science

^{1,2,3}มหาวิทยาลัยขอนแก่น

^{1,2,3}Khon Kaen University

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเชิงคุณภาพนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพิธีกรรมการคอบผีเรือนในประเพณีการแต่งงานของชนเผ่าเมย์ พื้นที่ศึกษาคือ บ้าน ท่าช้าง เมืองปากงึม บ้านปากซาบใหม่และบ้านโพนต้อง เมืองไชยธานี นครหลวงเวียงจันทน์ วิธีการศึกษา คือ ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และ ภาคสนาม โดยวิธีการ สัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีพรรณวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า ผีเรือนหมายถึงผีบรรพบุรุษที่เป็นผีของพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ที่ล่วงลับไปแล้ว วิญญาณผู้ตายได้รับการอันเชิญผ่านพิธีกรรม ที่เรียกว่า “ผีแจ” มาไว้ที่ห้องห้องเรียกว่า ห้องผีเรือน สถานที่ทำพิธีกรรมต่างๆ ของแต่ละครอบครัว การคอบผีเรือน หมายถึง “การบอกกล่าว” แก่ผีบรรพบุรุษเมื่อมีเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้นในครอบครัว เช่น กรณีการแต่งงาน อีกนัยหนึ่งการคอบผีเรือน หมายถึง แสดงความเคารพต่อวิญญาณบรรพบุรุษ ที่ชนเผ่าเมย์เชื่อว่า การประกอบพิธีกรรม

ทุกอย่างของญาติพี่น้องต้องให้ผีบรรพบุรุษรับรู้เหมือนตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ และ เชื่อว่า ถ้าไม่ประกอบพิธีกรรมอย่างนั้น จะทำให้คู่แต่งงานใหม่เกิดการเจ็บป่วยหรือมีอันเป็นไปในทางร้าย แต่ถ้าได้ทำการคอบผีตามประเพณีคู่แต่งงานใหม่จะได้รับพรจากดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ทำให้ชีวิตคู่มีความความโชคดี ไม่มีอันตรายเกิดขึ้นได้ ดังนั้น สังคมเมัยเมื่อมีการแต่งงานจะต้องได้ทำพิธีกรรมคอบผีเรื่อนก่อนเป็นอันดับแรก

คำสำคัญ: ชนเผ่าเมัย; การแต่งงาน; พิธีกรรมคอบผีเรื่อน

Abstract

This research is about the worship of house spirits, focused on marriage rituals of the Meuy people who live in Baan Thaxang in the Pakghum District, and Baan Phonethong and Baan Paksapmai in the Xaythany District of Viengchan city. This study was done by using a qualitative research method, by collecting data in the field, by observation, by interview and focus group discussion and study of relevant literature. The result found that:

The house spirits (ancestral spirits), are ghosts of parents and grandparents that have passed away. Every house has a Honghong, the room for spiritual activities. House spirits (called “phijae”) are invited into the house by performing a ritual and are consulted when something happens with a family member such as a wedding, which “Kop phi huan” has to be done prior to all other rituals, and can’t be omitted. The purpose is to respect their ancestors and deep inside, the Meuy people are driven by the belief, that their ancestors can influence their lives, and give good or bad luck. If these traditions are not followed, Meuy people believe that the married couple will encounter bad luck in their married life, such as illness. If the traditions are followed, the married couple will receive blessings from the ancestral spirits, and they will have good fortune and stay out of harm’s way.

Keywords : Meuy people, Marriage rituals, “Kop Phi Huan”, Worship of ancestral spirits

บทนำ

สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว (สปป. ลาว) เป็นประเทศที่มีความหลากหลายของชนเผ่า ในปัจจุบันทางหน่วยงานของรัฐได้รับรองการดำรงอยู่ของชนเผ่าจำนวน 49 ชนเผ่า จำนวน 4 หมวดตระกูลภาษา (ศูนย์กลางแนวลาวสร้างชาติ สปป. ลาว, 2008) ชนเผ่าเม้ย คือกลุ่มชนตระกูลที่พูดภาษาลาว-ไต ประกอบด้วยไทดำ ไทแดง ไทขาว และไทเม้ย ชนเผ่าไทเม้ยยังสามารถแบ่งเป็นชนกลุ่มย่อยได้อีกคือ ประกอบด้วยชนเผ่า 7 ตระกูล คือ 1) ตระกูลจา 2) ตระกูลชีหว่า 3) ตระกูลแคว่วว่า 4) ตระกูลแสนว่า 5) ตระกูลกระติบน้อย 6) ตระกูลกะดาหว่า 7) ตระกูลอันนี กระทั่งต่อมากลุ่มเม้ยที่อพยพเคลื่อนย้ายตามมาที่หลังได้ใช้คำว่า เม้ย แทนคำนำหน้าตระกูล เช่น 1) ตระกูลจา กลายเป็น เม้ยจา 2) ตระกูลชีหว่า กลายเป็นเม้ยชีหว่า 3) ตระกูลแคว่วว่า กลายเป็นเม้ยแคว่วว่า 4) ตระกูลแสนว่า กลายเป็นเม้ยแสนว่า 5) ตระกูลกระติบน้อย กลายเป็นเม้ยกระติบน้อย 6) ตระกูลกะดาหว่า กลายเป็นเม้ยกะดาหว่า และ 7) ตระกูลอันนี กลายเป็นเม้ยอันนี สำหรับการอพยพโยกย้ายของเผ่าเม้ยเข้ามาสู่นครหลวงเวียงจันทน์ ในแต่ละหมู่บ้านนั้น บ้านท่าช้าง อพยพในปี ค.ศ. 1972 - 2009 บ้านโพนต้องอพยพ ในช่วงปี ค.ศ. 1970 - 2000 บ้านปากซาบใหม่ อพยพในช่วงปี ค.ศ. 1970 - 1988 เผ่าเม้ย ที่อพยพมาถึงวงเวียงจันทน์มาจากหลายสาเหตุ คือ เกิดจากสงครามระหว่างสองฝ่ายแนวลาวยุทธชาติและฝ่ายประเทศลาวระบอบเก่าที่มีสหรัฐอเมริกาอยู่เบื้องหลัง สงครามทำให้เกิดการแย่งชิงพลเมืองไปเป็นฝ่ายของตัวเอง ในขณะที่สหรัฐอเมริกาซึ่งมีกำลังพลที่มากกว่าได้ จัดส่งพลเรือนจากแขนงต่าง ๆ ขึ้นเครื่องบินเอามาพักไว้ในที่ดินว่างเปล่าที่นครหลวงเวียงจันทน์ ให้การเลี้ยงดู ข้าวปลาอาหารการกิน สิ่งจำเป็นบางอย่าง ผู้อพยพ ส่วนมาก คือแม่หญิง เด็ก คนชรา ส่วนชายหนุ่มวัยทำงานก็จะถูกเกณฑ์ไปเป็นกำลังสู้รบ กลุ่มที่หนึ่งได้รับการช่วยเหลือจากกองกำลังทหาร ก็จะอพยพมาด้วยความปลอดภัยตลอดเส้นทาง มาถึงนครหลวงเวียงจันทน์ ส่วนกลุ่มที่สองที่หนีตายเอาตัวรอดเพื่อหลีกเลี่ยงหนีจากสงคราม โดยไม่รู้ว่าสถานที่ใดจะมีที่ปลอดภัยแก่ตนเองและครอบครัว เพราะส่วนใหญ่อพยพมาพร้อมกันกับบรรดาญาติพี่น้อง การเดินทางมีความลำบากมากต้องเดินด้วยเท้า อุ่มลูกงูลาน บางครั้งก็ถูกระเบิดตายในระหว่างทาง ตายเพราะโรคระบาดไข้ป่า กลางวันต้องซ่อนตัว

ในป่า เดินทางตอนกลางคืน กลุ่มที่สามคือกลุ่มที่เดินทางมาภายหลัง ตามญาติพี่น้อง ได้ปักหลักตั้งถิ่นฐานอยู่ในถิ่นที่มั่นคงแล้วแต่ตัวเองที่บ้านเดิมยังมีความลำบาก ไม่มีน้ำ ไม่มีไฟฟ้า ขาดแคลนปัจจัยขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิต กลุ่มนี้จะทยอยกันอพยพมาในแต่ละหมู่บ้าน แต่สภาพในนครหลวงเวียงจันทน์ แตกต่างจากกลุ่มแรกๆ อพยพเข้ามาอยู่ เพราะไม่มีที่ดินปลูกสร้าง ไม่สามารถจับจองที่ดินได้ตามต้องการ จึงขอเพียงการแบ่งปัน เพื่ออยู่อาศัย เพื่อปลูกสร้างบ้านเรือน หรือซื้อที่ดินจากญาติพี่น้องเท่านั้น เจ้าของที่ดินเดิมมีความคุ้นเคยกับพื้นที่ ขายที่ดินไปแล้วก็ขยับไปจับจองที่แห่งใหม่ที่ไกลออกไปจากหมู่บ้านเดิม (Chamberlain J R, 2005) ผู้คนระหว่างบ้านเดิมและบ้านที่มีผู้คนโยกย้ายออกไปใหม่ ได้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ผ่านสื่อ ซึ่งเป็นสาเหตุที่ผลักดันให้มีการเคลื่อนย้ายจากชนบทเข้าตัวเมือง เพื่อหางานทำ เหตุผลทางการศึกษาของบุตรหลาน เพื่อเข้าถึงบริการทางด้านสาธารณสุขในตัวเมืองใหญ่

ปัจจุบันเผ่าม่วยที่ดำรงชีวิตที่นครหลวงเวียงจันทน์ ประกอบด้วย 7 หมู่บ้านคือ บ้านท่าดอกคำ บ้านโพนต้อง บ้านปากซาบใหม่ บ้านแสนอุดม บ้านหาดเวียงคำ บ้านสมสมัย และบ้านท่าช้างแต่หมู่บ้านมีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจ เป็นที่สักการะบูชา แต่ก็ยังมีความเชื่อ เรื่องผี วิญญาณ (Evans 2549) การตายเป็นการเปลี่ยนชีวิตไปอยู่โลกใหม่ เมื่อมีการตายจะจัดตั้งพิธีตามฮีดคองเหมือนกับงานเลี้ยง เพื่อส่งวิญญาณของผู้ตายให้ไปถึงโลกใหม่ ให้เหมาะสมกับฐานะของแต่ละบุคคล จากนั้นถึงส่งสถานด้วยฮีดคองประเพณีและความเชื่อต่างๆ วิญญาณผู้ตายได้รับการอันเชิญผ่านพิธีกรรมเอามาไว้ที่ห้อง ห้องเรียกว่า ห้องผีเรือน (สุมิตร ปิติพัฒน์ 2546) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับผีเรือนในชนเผ่าไทแดงว่า ผีเรือน คือผีบรรพบุรุษ ผีพ่อ ผีแม่ ที่ตายไปแล้ว ลูกหลาน ต้องได้ทำที่อยู่ หิ้งหรือหอไว้เพื่อปกป้อง คุ้มครองลูกหลาน ปัจจุบันบ้านปากซาบใหม่ บ้านโพนต้องและบ้านท่าช้าง ที่ใช้ชีวิตที่นครหลวงเวียงจันทน์ มีการอยู่ปะปนระหว่างชนเผ่าต่างๆ ซึ่งมีภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการแต่งงานข้ามเผ่าและมีการยอมรับในสังคมชุมชนม่วย (บัวคำ ธงคำหาญ, 2559) พิธีกรรมและความเชื่อสิ่งใดที่ไม่เห็นคุณค่าวัฒนธรรมส่วนนั้นก็จะหายไป เช่น การขับม่วย บทบาทพ่อล่ำแม่ล่ำและขบวนการแต่งงาน ได้ลดบทบาทลง หรือส่วนใดที่ผูกพันทางสายเลือดยังมีคุณค่าทางวัฒนธรรมของตัวทำให้ผู้คนเห็นคุณค่า และคุณค่านั้น

ไม่ขาดหายไปและยังสืบทอดมาถึงปัจจุบัน เช่นการคอบผีเรือน ในเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมมีผลทำให้ระบบ รูปแบบทางสังคมและวิถีชีวิตของไทเม้ย ทั้งที่เป็นวัตถุและไม่ใช่วัตถุเปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นทำให้ผู้วิจัยสนใจได้ศึกษาพิธีกรรมการคอบผีเรือนในพิธีกรรมการแต่งงานของเผ่าเม้ยที่ยังคงอยู่ในสังคมเผ่าเม้ยในปัจจุบัน เพื่อการอนุรักษ์ เผยแพร่ในความแตกต่างทางวัฒนธรรม ของความหลากหลายแห่งชาติพันธุ์ของลาว

จุดประสงค์ของการวิจัย

การคอบผีเรือน คือหนึ่งในหัวข้อในงานศึกษา การปรับตัวในการดำรงชีวิตของเผ่าเม้ย ในยุคโลกาภิวัตน์ที่นครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว มีจุดประสงค์ 3 ข้อ คือ 1. ศึกษาประวัติความเป็นมาในการดำรงชีวิต ของเผ่าเม้ยที่นครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว 2. ศึกษาสภาพปัจจุบัน ในการดำรงชีวิตของเผ่าเม้ย ที่นครหลวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว 3. ศึกษาการปรับตัวในการดำรงชีวิตของเผ่าเม้ย ในยุคโลกาภิวัตน์ที่นครหลวงเวียงจันทน์ สปป. ลาว มีขอบเขตในการวิจัย คือการศึกษาวัฒนธรรมทางด้านวัตถุคือ 1. เครื่องนุ่งห่ม 2. ที่อยู่อาศัย และวัฒนธรรมที่มีชีวิต 3. พิธีกรรม การแต่งงาน 4. กลุ่มภาษา และ คำสอน นิทานเรื่องเล่า เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ เผ่าเม้ยใน 3 หมู่บ้าน กลุ่มผู้รู้จำนวน 24 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติจำนวน 45 คน และบุคคลทั่วไป ที่เป็นเผ่าเม้ยต่างพื้นที่แขวงบริคำไชย และเผ่าเม้ยที่เป็นเพื่อนบ้าน จำนวน 10 คน

พิธีกรรมการแต่งงานของเผ่าเม้ย

การแต่งงานของเผ่าเม้ยบ้านท่าช้าง โพนดองและปากซาบใหม่ พบว่า ปัจจุบันได้มีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงทางด้าน รูปแบบ ขั้นตอนขบวนการให้สั้นลง ได้มีการกำหนดเวลาตามแบบของคนลาว โดยใช้วันเวลาสากลคือ ถือเอาวันเสาร์และวันอาทิตย์ตามความสะดวก การแห่ข่อย การแห่สะไก่ การสมมาเจ้าโคตรลุงตา การคืนรอย โดยได้กำหนดในตอนกลางวัน ที่เป็นวันหยุดทางราชการเป็นส่วนมาก คือวันเสาร์และวันอาทิตย์ ซึ่งวันเสาร์ตอนกลางวันเป็นวันขอหมั้นสาวและอุ้มดอง ส่วนวันอาทิตย์ในตอนกลางวันคือวันแต่งงาน ที่มีการสมมาเจ้าโคตรลุงตาฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย

พร้อม ๆ กัน ส่วนพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแต่งงานจะจัดขึ้นอย่างกะทัดรัด หลายส่วนที่เกี่ยวข้องกับพ่อล้ามแม่ล้ามได้ตัดออกไปทั้งหมด ดังนั้นบทบาทพ่อล้ามแม่ล้ามก็จะหมดไปในพิธีกรรมการแต่งงานของเผ่าม่วย เปลี่ยนให้เป็นบทบาททางกฎหมาย ซึ่งเป็นนโยบายของชาติมีความสำคัญเข้ามาเกี่ยวข้อง (รัฐธรรมนูญแห่ง สปป. ลาว, 2003) พลเมืองลาว โดยไม่จำแนกหญิงชาย, สถานะทางด้านสังคม, ระดับการศึกษา, ความเชื่อถือ และชนเผ่า ล้วนแต่มีความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย จึงเรียกการแต่งงานที่ถูกต้องตามกฎหมายของลาว ดังนั้นเห็นว่าคู่แต่งงานใหม่ซึ่งเป็นเผ่าม่วยในฐานะที่เป็นพลเมืองลาวก็ได้ให้ความสำคัญทางด้านกฎหมายเช่นเดียวกัน ในทางวิธีปฏิบัติยังทำในระดับขั้นของการปกครองท้องถิ่นระดับบ้านเท่านั้น โดยมีอำนาจการปกครองเผ่าแก่แนวโฮม การจัดตั้งบ้านทั้งหมด ที่มีเจ้าโคตรตรงตาฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย พร้อมด้วยชาวบ้านเข้ามาร่วม เป็นสักขีพยาน ซึ่งมีใบรับรองงานแต่งงาน มีลายเซ็นจากฝ่ายจัดตั้งบ้าน และคู่แต่งงานทั้งสองคนมีลายเซ็นร่วมเห็นดีด้วย โดยระบุรายละเอียดต่าง ๆ ที่จำเป็นในหนังสือ เช่น ทรัพย์สินสมบัติเดิมของฝ่ายหญิงและชาย กำหนดที่อยู่อาศัยภายหลังการแต่งงาน เห็นได้ว่าในใบบันทึกการแต่งงานยังเน้นให้ความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจว่าหญิงและชายที่แต่งงานกันมีรายการทรัพย์สินมากมายเพียงใด ข้อนี้คือหลายคนให้ความสนใจถามบรรดาญาติพี่น้องในทางลับหลังหรือต่อหน้า บ่งบอกฐานะทางสังคมอย่างเด่นชัด บทบาทของพ่อล้ามแม่ล้ามเปลี่ยนไปสู่มหาบทของหมอพร ผู้ที่มีความสำคัญในประเพณีการแต่งงาน หมอพรหรือหมอสูตร เป็นคนที่ให้พรในการผูกแขน นำพาทำพิธีกรรม การสูตรของหมอพร เหมือนกับการแต่งงานของเผ่าลาว โดยในพาวัวญมีฝ่ายผูกแขนสีขาวประดับในพาวัวญ ซึ่งขัดแย้งกับประเพณีของเผ่าม่วยที่ไม่มีพาวัวญในงานแต่งงาน ไม่มีฝ่ายสีขาว ซึ่งในอดีตการผูกข้อต่อแขนให้คู่แต่งงานใหม่ของเผ่าม่วยมีเพียงฝ่ายดำ 2 เส้น เพื่อผูกแขนให้หญิงและชาย วางใส่ในพาวัวอาหาร ที่มีเนื้อหมูตัดเป็นชิ้น ๆ ไก่ต้มสุก 1 ตัว หมอสูตรจะอาเพียงคนเดียว ใช้เวลาประมาณ 10 นาที หลังจากนั้นก็ผูกแขนด้วยฝ่ายสีดำให้แก่คู่แต่งงานใหม่ เป็นอันว่าเสร็จพิธี ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบ ขั้นตอนกระบวนการ ในประเพณีการแต่งงาน แต่เผ่าม่วยกลุ่มนี้ ยังมีวัฒนธรรมบางอย่างที่เผ่ายังคงไม่ลืมและได้ปฏิบัติในระหว่างการแต่งงานคือ “การไปจูบ” หมายถึงการที่ชาวบ้าน

ทุกหลังคาเรือนต้องนำสิ่งของเครื่องใช้ไปมอบให้กับครอบครัวที่จัดงานแต่ง เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระความเป็นเจ้าภาพของงาน เป็นการแสดงความรักสามัคคีและช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี เพราะทุกครอบครัวจะนำเอาข้าวสาร อาหารแห้ง พืชผักสวนครัว ใใส่ถุงและเงินตามศรัทธาไปที่บ้านมีงานแต่งงาน สิ่งของดังกล่าวดังกล่าว ส่วนที่เป็นเงินเจ้าของงานแต่งจะนำไปใช้ในความจำเป็น ส่วนข้าวปลาอาหารก็จะประกอบอาหารเพื่อต้อนรับแขกที่มาในงาน ลดผ่อนค่าใช้จ่ายให้ครอบครัวของคู่แต่งงานได้บางส่วน วัฒนธรรมการเอื้ออาหารแบบนี้ยังทำในหมู่บ้านท่าช้างและโพนต้อง แต่บ้านปากซาบใหม่ยังคงปฏิบัติเพียงแต่ในกลุ่มเครือญาติใกล้ชิดเท่านั้น เฉพาะการแต่งงานข้ามเผ่าได้รับการยอมรับจากสังคมเมื่อยมากขึ้น คู่สามีภรรยาสามารถคุยตกลงกันได้โดยตรงก่อนแต่งงานว่าหญิงจะไปอยู่กับฝ่ายชายหรือชายจะไปอยู่กับฝ่ายหญิง แต่ส่วนมากเศรษฐกิจในครอบครัวจะเป็นเหตุผลสำคัญที่เป็นเครื่องตัดสินใจให้ทั้งสองฝ่ายตัดสินใจเลือกว่า ฝ่ายชายจะเลือกไปอยู่บ้านฝ่ายหญิงหรือฝ่ายหญิงจะไปอยู่บ้านของฝ่ายชาย ความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจเข้ามามีบทบาทมากขึ้นในคู่แต่งงานใหม่ในปัจจุบัน แต่เผ่าเมื่อยังมีสิ่งสำคัญและจำเป็นในพิธีกรรมการแต่งงานที่ทั้งสองฝ่ายยอมรับกันได้และขาดไม่ได้คือ “การคอบผีเรือน” ถึงแม้ว่าชนเผ่าเมื่อยจะแต่งงานกับชนเผ่าใดก็ตาม

ภาพประกอบ 1 เครื่องแต่งกายในงานแต่งงานแบบเดิม

ภาพประกอบ 2 เครื่องแต่งกายในงานแต่งงานแบบปัจจุบันที่บ้านท่าช้าง (แบบใหม่)

พิธีกรรมคอบผีเรือนในการแต่งงานของเผ่าม้ง

การคอบผีเรือนในงานแต่งงานของเผ่าม้งคือ “การบอกกล่าว” กับผีบรรพบุรุษ เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นในครอบครัว ในกรณีเกี่ยวกับการแต่งงาน พิธีกรรมนี้ได้ทำมานานแล้วตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายาย ซึ่งชนเผ่าม้งในอดีต และ ปัจจุบันยังให้ความสำคัญ การบอกกล่าวกับผีเรือนเรียกว่าการ “อ่า” โดยการกล่าวเป็นคำพูด ถึงรายละเอียดของพิธีกรรม ค่าสินสอด (ค่าดอง) ของลูกสาวที่ได้เป็นเงินสด มอบให้วิญญาณผู้ตายที่มีความเชื่อว่า การกระทำพิธีกรรมทุกอย่างที่ลูกหลานจัดขึ้น ต้องให้บรรพบุรุษรับรู้เหมือนตอนที่ยังมีชีวิตอยู่ และเชื่อว่าถ้าไม่ทำดั่งนั้นจะทำให้คู่แต่งงานใหม่เกิดการเจ็บป่วยหรือมีอันเป็นไป แต่ถ้าคนที่ได้ทำตามประเพณี เป็นที่เชื่อว่าคู่แต่งงานใหม่จะได้รับพรจากดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ทำให้ชีวิตคู่มีความความโชคดี ไม่มีอันตรายเกิดขึ้นได้ ดั่งนั้นสังคมเผ่าม้งเมื่อมีการแต่งงานต้องให้ทำพิธีกรรมอันดับแรกก่อนคือ การคอบผีเรือนไม่ว่าฝ่ายหญิงจะไปเป็นสะใภ้ที่บ้านของฝ่ายชาย หรือเอาฝ่ายชายมาเป็นเขยที่บ้านของฝ่ายหญิง การคอบผีเรือนนั้นต้องทำกันสองครั้งคือในงานแต่งงานวันแรก และครั้งที่สองคือวันที่จะเอาฝ่ายหญิงลงเรือนหรือเอาฝ่ายชายมาขึ้นเรือนฝ่ายหญิง ในอดีต ก่อนนั้นผู้มิบทบาทเป็นผู้นำประกอบพิธีกรรมคือพ่อล่ำแม่ล่ำ ซึ่งจะเป็นคนที่น่าพาหัวหน้าครอบครัวที่มีวัยสูงอายุเป็นผู้หลักผู้ใหญ่เป็นคนทำพิธีกรรม (ทองทิบ อายุ 88 ปี)

บ้านท่าช้าง (สัมภาษณ์ 2557) ปัจจุบันหัวหน้าครอบครัวพ่อแม่ หรือเป็นญาติพี่น้องที่อาวุโส ที่ได้รับการมอบหมายจากคู่แข่งงานใหม่ ให้ทำพิธีที่มีความสามารถอ่านความลม (กล่าวเป็นคำพูด) เพื่อสื่อกับวิญญาณบรรพบุรุษ พันธุ์ อายุ 24 ปี บ้านโพนต้อง (สัมภาษณ์ 2557) พันธุ์ได้อาศัยอยู่กับญาติ ที่เป็นพี่สาวของแม่ (ป้า) มาแต่ตั้งแต่เด็ก เขาแต่งงานในปี 2009 การแต่งงานได้มอบภาระให้ป้าเป็นจัดการดูแลเหมือนผู้ปกครอง โดยป้าได้นำพาเธอทำการคอบผีเรือนในวันแต่งงาน เพราะแม่ของเธอได้เสียชีวิต ตอนที่ยังเป็นเด็ก จากนั้นป้าก็ได้นำเธอและพี่สาวมาเลี้ยงเป็นเหมือนลูกของตัวเอง ดังนั้นการคอบผีเรือนในครั้งนี้ ก็คือผีของแม่ที่เสียชีวิตไปแล้ว

การทำพิธีคอบผีเรือนในครั้งแรก

การทำพิธีคอบผีเรือนในครั้งแรก จัดขึ้นบนบ้านข้างบนหัวนอนของหญิงที่จะแต่งงาน เวลาทำพิธีเวลา 4 นาฬิกา (ตี 4) ฟ้ายังไม่สว่าง ครอบครัวได้เตรียมเครื่องคอบที่เรียกว่า พาทอาหาร (สำหรับอาหาร) ที่ประกอบด้วย แกงจำนวน 1 ถ้วย ข้าวปุ้น จำนวน 1 ถ้วย ลาบ จำนวน 1 ซาม กล้วยน้ำว่า จำนวน 2 ลูก น้ำดื่มจำนวน 1 แก้ว ข้าวเหนียว จำนวน 1 แอบ และที่พิเศษคืออาหารที่ผู้ตายชอบตอนยังมีชีวิต เอาใส่เพิ่มเติม น้ำหวาน จำนวน 1 ขวด ไม่มีเหล้ามีเบียร์ นอกจากนั้นยังมีขันห้าประกอบด้วย ดอกไม้ จำนวน 5 คู่ เทียนจำนวน 5 คู่ ไม่มีธูป ยกขันห้าและอาหารที่เตรียมใส่พาน้าว ไปที่หัวนอนของฝ่ายหญิงเพื่อทำพิธี ซึ่งมีผู้เข้าร่วมพิธีคือ ผู้ปกครองฝ่ายหญิงที่จะเข้าพิธีแต่งงาน พร้อมด้วยญาติๆ การทำพิธี จุดเทียน 1 คู่ ไว้ที่พาน้าว เปิดกองข้าว คู่แต่งงานทั้งสองนั่งลงที่พาน้าว จากนั้น ก็มีคำกล่าวว่ดังนี้ “มือนี่วันดี ซ้อย.....บอกชื่อมาบอกมากล่าว กับเจ้าผู้เป็นแม่ ที่ล่องลับไปแล้วว่า นาง.....ได้แต่งงานแล้วในวันนี้ ขึ้นจักคำ เดือน ปีใด? ให้เจ้ามากินอาหารที่ลูกแต่งให้กิน ในวันนี้ประกอบด้วย.....บอกชื่ออาหารสิ่งทีเจ้ามัก กินแล้วให้รับรู้ อย่มาทำสิ่งไม่ดีให้กับลูกแต่อย่างใด” ฝับรรพบุรุษ ตอนยังมีชีวิต ชอบสูบบุหรี่ ในพาน้าวก็ต้องมีบุหรี่ ด้วยการพูดดังกล่าว เผ่าเม้ย เรียกว่า “การอ่านเพื่อคอบผีเรือน” หลังจากการพูดจบลง ปล่อยทิ้งไว้ ประมาณ 1 ชั่วโมง ให้นำสำหรับ-พานอาหารออกมา นำอาหารไปทิ้งจะไม่นำไปรับประทาน

การทำพิธีคอบผีเรือนในครั้งที่สอง

การคอบผีเรือนในวันที่สอง คือในวันที่จะเอาสะไ้กลงเรือน หรือเขยจะขึ้นมาอยู่บ้านของฝ่ายหญิง สิ่งสำคัญคือ ต้องจัดสำหรับอาหารพาข้าวเป็นสองพาเพื่อคอบผีเรือน โดยทำเป็นสองชั้นตอน คือทำข้างในบ้านเหมือนวันแรก และทำที่หลังบ้านวางบนที่ดิน วันนี้ต้องได้ทำพาข้าว หรือพาอาหาร ให้เป็นสองพา พาอาหารที่เตรียมใส่พาข้าวทำทุกอย่างเหมือนในวันแรก ที่ประกอบด้วย อาหาร เช่น แกงจำนวน 1 ถ้วย ข้าวปั้น จำนวน 1 ถ้วย ลาบ จำนวน 1 ชาม กล้วยน้ำว่า จำนวน 2 ลูก น้ำดื่มจำนวน 1 แก้ว ข้าวเหนียว จำนวน 1 แอบ อาหารพิเศษที่ผู้ตายชอบตอนยังมีชีวิต วันนี้จะเป็นวันพิเศษ เป็นวันที่จะรับค่าตองและวันที่เอาสะไ้กลงเรือน หรือจะเอาเขยเข้ามาอยู่บ้านของฝ่ายหญิง การคอบจะได้เพิ่มเติมขึ้นมา คือ เหล้าจำนวน 1 ไห ไ้ต้มจำนวน 1 ตัว ส่วนขันธห้าประกอบด้วย ดอกไม้ จำนวน 5 คู่ เทียนจำนวน 5 คู่ เงินค่าสินสอด (ค่าตอง) เอาเพียงบางส่วนเป็นเงินสดที่ได้รับจากฝ่ายชาย ทั้งหมดจะได้เอาไปทำพิธีคอบในสองสถานที่ คือบนบ้าน คือที่ห้วนอนของฝ่ายหญิง และที่หลังบ้านคือ ที่ดินหลังบ้าน แต่จะทำที่บนบ้านเสร็จก่อนถึงจะทำที่หลังบ้านได้ แม่ตุ๊กกองสี อายุ 85 ปี บ้านโพนต้อง (สัมภาษณ์ 2557) ในวันที่ จะมีความสำคัญมากเพราะเป็นวันที่ได้รับค่าตองจากฝ่ายชาย ฝ่ายหญิงจะต้องได้นำค่าตองที่ได้รับนั้น เอามาใส่ในการคอบผีเรือนด้วย เผ่าม่วยเชื่อว่า “ดวงวิญญาณ จะเป็นผู้ที่รับค่าตองด้วย” ตัวอย่าง เงินค่าสินสอด (ค่าตอง) ของฝ่ายหญิง ได้รับจากฝ่ายชาย แปลล้านแปดแสน ชันคอบต้องใส่ 88,000 กีบ

ภาพประกอบ 3 ถุงผีเรือนที่ห้องห้องของแม่ตุ๊กวันบ้านปากซาบใหม่

การคอบผีเรือนบนบ้าน

เครื่องคอบผีเรือน มี พาช้าว จำนวน 1 พา เหล้าไห จำนวน 1 ไห ไก่ต้มสุกจำนวน 1 ตัว และค่าคอบตามจำนวนเอาใส่ในขันห้าที่มีเทียน จำนวน 5 คู่ ดอกไม้ จำนวน 5 คู่ ผู้เข้าร่วม ผู้เข้าร่วมพิธี ผู้ปกครองของผู้ที่จะแต่งงานใหม่ เช่น บ้า และฝ่ายหญิงที่จะแต่งงาน ญาติพี่น้อง

สถานที่ทำพิธี คือห้องผีเรือนหรือ ห้องห้องของแต่ละครอบครัว เอาไปไว้ที่หัวนอนฝ่ายหญิง

การทำพิธีคอบผีเรือนบนบ้านนั้น ยกพาอาหารที่เตรียมไว้ไปที่ห้องผีเรือนหรือห้องห้องของแต่ละครอบครัวเพื่อทำพิธี หลังจากเสร็จแล้วยกไปไว้ที่หัวนอนของฝ่ายหญิง จุดเทียนจำนวน 1 คู่ ไม้พาช้าว เปิดก่องข้าว ทุกคนนั่งล้อมพาช้าว จากนั้นก็กล่าว "เมื่อวันนี้ดี ช้อย.....บอกชื่อ.....มาบอกมากแล้ว กับเจ้าผู้เป็นแม่ ที่ลวงลับไปแล้วว่า นาง.....ได้แต่งงาน วันนี้คือวันนี้ วันที่ได้รับค่าคอบ บอกจำนวน..... ลูกเขายังไม่ลืมเจ้า โดยเขาได้แต่งอาหาร มาให้เจ้ากิน อาหารที่ลูกแต่งให้กินในวันนี้ ประคอบด้วย.....บอกชื่ออาหารสิ่งที่เจ้ามัก เจ้าชอบ มีทั้งเหล้าไห ไก่โตที่ต้มสุกแล้วพร้อมด้วยค่าคอบ ให้มารับเอาให้มากินอาหารที่ตัวเองชอบด้วย มารับเอาค่าคอบของลูกด้วย พร้อมทั้งให้รับเงิน พุดจำนวนเงินที่ได้รับให้เจ้าได้กินและรับเอาค่าคอบแล้ว ให้รับรู้ อย่ามาทำสิ่งไม่ดีให้กับลูกแต่อย่างใด " เสร็จพิธีนำสิ่งของทั้งหมดไปไว้ที่หัวนอนเก็บไว้ประมาณ 1 ชั่วโมงเอาออกไปทิ้งเอามารับประทานไม่ได้ ส่วนขันห้าที่มีค่าคอบนำไปคอบที่หลังบ้านอีกรอบ.

การคอบผีเรือนที่หลังบ้าน

เครื่องคอบผีเรือน มี พาช้าว จำนวน 1 พา เหล้าไห จำนวน 1 ไห ไก่ต้มสุกจำนวน 1 ตัว และค่าคอบตามจำนวนเอาใส่ในขันห้าที่มีเทียนจำนวน 5 คู่ ดอกไม้จำนวน 5 คู่ ผู้เข้าร่วม ผู้เข้าร่วมพิธี ผู้ปกครองของผู้ที่จะแต่งงานใหม่ เช่น บ้า และฝ่ายหญิงที่จะแต่งงาน ญาติพี่น้อง

สถานที่ทำพิธี ที่ดินหลังบ้านของแต่ละครอบครัว

การทำพิธี คอบผีเรือนที่หลังบ้าน ยกพาอาหารที่เตรียมไว้ ไปที่ห้วยนอนหลังบ้านของฝ่ายหญิงเพื่อทำพิธี จุดเทียน จำนวน 1 คู่ ไม้ที่พาข้าว เปิดกองข้าว คนทั้งหมดนั่งลงล้อมพาข้าว จากนั้นก็มีหัวหน้าครอบครัวหรือหม่ออ่ากล่าว “มือนี่วันดี ซ้อย.....บอกซ้อย.....มาบอกมากล่าว กับเจ้าผู้เป็นแม่ ที่ล่วงลับไปแล้วว่า นาง.....ได้แต่งงาน วันนี่คือวันดี วันที่ได้รับค่าทอง บอกจำนวน..... ลูกเขายังไม่ลืมเจ้า โดยเขาได้แต่งอาหารมาให้เจ้ากิน อาหารที่ลูกแต่งให้กิน ในวันนี้ ประกอบด้วย.....บอกซ้อยอาหาร สิ่งที่เจ้ารัก เจ้าชอบ มีทั้งเหล้า ไก่โตที่ต้มสุกแล้ว พร้อมด้วยค่าทอง ให้มารับเอาให้มากินอาหารที่ตัวเองชอบด้วย มารับเอาค่าทองของลูกด้วย พร้อมทั้งให้รับเงิน พุดจำนวนเงินที่ได้รับ ให้เจ้าได้กินและรับเอาค่าทองแล้ว ให้รับรู้ อย่างมาทำสิ่งไม่ดีให้กับลูกแต่อย่างใด” เป็นอันว่า เสร็จพิธี หลังจากนั้นปล่อยทิ้งไว้เป็นเวลา 1 ชั่วโมง ก็นำเอาอาหารทั้งหมดออกไปทิ้งข้างนอก ไม่นำมารับประทาน ส่วนขันธ้ำที่มีค่าทองนำไปใส่บาตรที่วัดอีกครั้งหนึ่ง

การเอาสินสอด (ค่าทอง) ไปใส่บาตรที่วัด

ครอบครัวที่แต่งงานใหม่ยังไม่เสร็จกิจในการคอบผีเรือน เพราะการคอบผีเรือนขั้นตอนสุดท้าย คือการนำเอาสินสอด (ค่าทอง) ไปใส่บาตรให้พระที่วัด เครื่องที่เอาไปถวายพระที่วัดนั้นประกอบด้วย พาข้าว จำนวน 1 พา และ ขันธ้ำที่มีค่าทองสินสอด (ค่าทอง)

พิธีทำก่อนฝ่ายหญิงจะลงเรือนหรือฝ่ายชายจะเข้ามาเรือนของฝ่ายหญิง ครอบครัวที่แต่งงานใหม่ จะนำขันธ้ำห้าที่ได้ทำการคอบผีเรือนก่อนหน้านั้น พร้อมด้วยพาข้าว จำนวน 1 พา ที่ทำขึ้นใหม่ นำไปที่วัดก่อนเวลาฟ้าสว่าง พาอาหารประกอบด้วยอาหาร เช่น แกง จำนวน 1 ถ้วย ข้าวปั้น จำนวน 1 ถ้วย ลาบ จำนวน 1 ชาม กล้วยน้ำว่า จำนวน 2 ลูก น้ำดื่ม จำนวน 1 แก้ว ข้าวเหนียว จำนวน 1 แอบ อาหารพิเศษที่ผู้ตายชอบตอนยังมีชีวิต เอาใส่เพิ่มเติมเหมือนเดิม ทั้งหมดนำไปถวายพระ ให้พระจะสวดให้ผู้ตายจะได้รับรู้โดยผ่านพระที่เป็นผู้รับ” จากนั้นพระจะเอาฝ้ายผูกแขนให้ทั้งสองคน พร้อมด้วยคำอวยพรเป็นอันว่าเสร็จพิธี

สรุป

เผ่าเม้ยใน 3 หมู่บ้านท่าช้าง บ้านโพนตอง และบ้านปากซาบใหม่ อพยพมาอยู่ในนครหลวงเวียงจันทน์ ได้มีการปรับตัวในการดำรงชีวิต ทางด้านวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุซึ่งมีความแตกต่างกัน และปัจจุบันการแต่งงานยุคใหม่ใน 3 หมู่บ้านได้มีการปรับเปลี่ยนจากเดิมคือ ได้มีการแต่งงานข้ามเผ่ามากขึ้น พิธีกรรมการแต่งงานบางอย่างได้ถูกลดความสำคัญลง เนื่องจากไม่เหมาะสมกับบริบททางสังคมและความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ วัฒนธรรมสมัยใหม่จากทั้งสองฝ่ายคือฝ่ายเจ้าสาวและฝ่ายชายได้ถูกปรับเปลี่ยนตามความจำเป็นของสองวัฒนธรรม เพื่อให้รับกันได้ทั้งสองส่วน คือส่วนที่เป็นสะใภ้และเชย แม้กระนั้น ถึงจะมีการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวกับแต่งงาน แต่พิธีกรรมการคอบผีเรือนยังคงอยู่และสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ปัจจัยที่นำพาให้สิ่งเหล่านี้ปรากฏให้เห็นในสังคมเผ่าเม้ย เป็นเพราะว่าส่วนที่เป็นฮีดคอง การคอบผีเรือนในการแต่งงานในแต่ละครั้งได้แยกส่วนทั้งสองฝ่ายออกจากกันอย่างชัดเจน ดังนั้นเผ่าเม้ยที่มีความเคร่งทางวัฒนธรรมของตัวเองสามารถทำได้ และประเพณีการคอบผีเรือนยังเป็นประเพณีสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงการเคารพในดวงวิญญาณบรรพบุรุษที่ลูกหลานคงถือปฏิบัติ เพื่อให้แสดงออกถึงความวัฒนธรรม ความเชื่อเรื่องบุญคุณกตัญญูต่อวิญญาณบรรพบุรุษ

เอกสารอ้างอิง

- บัวคำ ธงคำหาญ. (2559). การปรับตัวในการดำรงชีวิตของเผ่าม่วย ในยุคโลกาภิวัตน์
ที่นครหลวงเวียงจันทน์ สปป.ลาว. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาวิจัยศิลปะและวัฒนธรรม บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น
ศูนย์กลางแนวความคิดสร้างชาติ สปป.ลาว. (2008). บรรดาชนเผ่าในสปป.ลาว. เวียงจันทน์
มันทาตุลลาด
- สภาแห่งชาติลาว. (2003). รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว.
นครหลวงเวียงจันทน์.
- สมิตร ปิติพัฒน์. (2546). คนไทยแดงในแขวงหัวพัน สาธารณรัฐประชาธิปไตย
ประชาชนลาว. กรุงเทพฯ สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Chamberlain J .R.. (2003). Social Development plan (resettlement Action plan,
draft 15 Dec 2003 { n p}Mekong Viengchan Institute.
- Evans. (1999). Laos Culture and Society. Institute of Southeast Asian Studies
Traven Publications L.P. Silkworm Book

สัมภาษณ์

- พ่อตู้ ทองทิบ เผ่าม่วย. สัมภาษณ์. (28 กันยายน 2557). ที่วัดบ้านท่าช้าง ที่บ้านท่าช้าง
เมืองปากงึม นครหลวงเวียงจันทน์
- แม่ตู้ กองสี เผ่าม่วย. สัมภาษณ์. (31 กรกฎาคม 2557) บ้านเลขที่ 13 หน่วย 01
บ้านโพนตอง เมืองไชยธานี นครหลวงเวียงจันทน์.
- นาง พันธุ์ เผ่าม่วย. สัมภาษณ์. (25 ธันวาคม 2557) ที่โรงเรียนประถม บ้านโพนตอง
เมืองไชยธานี นครหลวงเวียงจันทน์.